

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

BAYER JUDIT

A FILTER MINT A TARTALOMSZABÁLYOZÁS ESZKÖZE

Az internettel kapcsolatos félelmek egyike, hogy a gyermekeink olyan tartalmakkal találkozhatnak, amelyek személyiségfejlődésükre, erkölcsükre károsak lehetnek. Az interneten zónák nélkül bárhol, bárki számára, bármikor elérhető olyan anyag is, amely káros lehet a gyermekek számára. A fizikai világban a felnőtteknek szánt magazinok címlapjait letakarják, gyermekeknek nem való tévéműsort csak az éjszakai sávban lehet sugározni (ebben országonként lehetnek eltérések). Egyes országokban a videotékában vagy más boltokban is figyelmeztető tábla jelzi, hogy kiskorúaknak tilos a belépés a helyiség egy részébe, ahol csak felnőtteknek szánt portékát tartanak.

A közhiedelem szerint az interneten ellenőrizhetetlen és kiszámíthatatlan gonosztevők és erkölcstelen, prédára leső perverzok garázdálkodnak szabadon. Ha a gyermek belép az internetre, nem kísérik útját figyelmeztető táblák vagy felügyelő-kezelők. Ki van szolgáltatva bármilyen rosszindulatú alaknak, megtéveszthető, elcsábítható, becsapható.

Természetesen a hatályos jogszabályok az internetre is vonatkoznak. A bűnözők ma már a világhálót is felhasználják a bűncselekmény elkövetéséhez, akár csak a bűnüldöző szervek a bűncselekmény felderítéséhez. Amennyiben az interneten közzétett tartalom jogszabályba ütközik, az ugyanolyan megítélés alá esik, mint a hagyományos médiában közzétett illegális közlés. A kihívást a jogérvényesítés jelenti, e tanulmányban azonban nem célok ezzel foglalkozni. Ehelyett a gyermekek fejlődésére káros tartalom kezelését tárgyalom. Ez a tartalom tehát nem illegális, és – ha egyesek elítélik is – jelentős igény mutatkozik rá a felnőttek részéről. Elsősorban a szexualitást és az erőszakot ábrázoló oldalak tartoznak ebbe a kategóriába.

A szülői aggodás más formában paternalizmusként is megjelenhet: ezért a kérdéskörbe tartoznak az országba bejutó internetes tartalmat szűrő államok is. Bennük és a gyermekek védelmében az a közös, hogy ugyanolyan rendszereket – internet filtereket – használnak a nem kívánt tartalom kiszűrésére.

Ugyanakkor a létező jogszabályok közé nemcsak a tiltó szabályok tartoznak, hanem a szólásszabadságot biztosító alkotmányok, nemzetközi egyezmények is. Az Európai Emberi Jogi Bíróság kiterjedt gyakorlata részletesen tárgyalja a szólásszabadság határait. Többek között kimondta, hogy a szólásszabadság nemcsak a kellemes

nézeteket védi, hanem azokat is, amelyek sértőek, sokkolóak vagy zavaróak.¹ Ugyancsak a strasbourgi Bíróság fejlesztette ki azt a gyakorlatot, hogy egy alapjog csak akkor korlátozható, ha a korlátozás egy másik alapjog hatékony védelmét szolgálja.² Az eddigi internet-szabályozási kísérletek nem mondhatóak hatékonyak, mert a technológia segítségével a jogsértés más módon is megvalósulhat, ezért ezek a korlátozások nem állnák ki a Bíróság tesztjét.

Az amerikai alkotmány első kiegészítése még szigorúbban védi a szólásszabadságot. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság internettel kapcsolatos ítéletei az első alkotmánykiegészítésre hivatkozva semmisítették meg a törvényhozás által hozott megszorító jogszabályokat.³

Gyermekvédelem a neten

Leslie Haddon tanulmánya szerint a szülők nem aggódnak, amikor kiskorú gyermeküket hagyják a saját szobájában tévézni, mert értelmes és válogatni képes (szelektív) médiafogyasztóknak tartják őket.⁴ Egy izraeli felmérés szerint a szülők 67 százaléka teljesen megbízik abban, hogy a gyermek helyesen viselkedik internetezés során. Az internettel kapcsolatos félelmek 60 százalékát képezi, hogy felnőttek kihasználják a gyermeket, 30 százalékát, hogy a gyermek elmagányosodik, és csupán 27 százalék a szexuális ábrázolások miatti aggodalom. A szülők a beszélgetést kétszer olyan mértékben alkalmazzák a gyermek médiafogyasztási szokásainak alakítására, mint a közvetlen tiltást - úgy gondolják, hogy a gyerekek hallgat rájuk a tekintetben, hogy mi a helyes és mi nem.⁵

Ugyanakkor a tanulmány megemlíti azt a folyamatos „gerillaháborút” is, amelynek során a gyermekek a tiltások ellenére is folyamatosan igyekeznek saját döntéseiket érvényesíteni a szülőivel szemben. A gyermekek kortársaik körében társadalmi elismertséget nyernek tiltott cselekedetek megvalósítása révén.

Természetesen az internetet rosszindulatú emberek is használják, és az ezek elleni védekezésre ugyanúgy fel kell készíteni a gyermeket, mint arra, hogyan viselkedjen, ha idegen felnőtt közeledik hozzá. Jim Hopper kutató szerint viszont hiába készítjük fel a gyermeket arra, hogyan kezelje tudatosan az internetet, hiszen váratlanul – akár

¹ Castells v. Spain, 1992. április 23.

<http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=0&Action=Html&X=1028161135&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0>

² Observer & Guardian v. United Kingdom, 1991, november 26.

<http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=0&Action=Html&X=819104055&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0>

³ Reno v. ACLU, 117 S.Ct.2329(1997); Ashcroft v. ACLU, 217 F.3d 162; Ashcroft v. Free Speech Coalition, 198 F.3d 1083

⁴ Issues in Managing Children's Internet Use, dr. Leslie Haddon, Media and Communications, London School of Economics, June 2001. www.saferinternet.org/downloads/Haddon.doc

⁵ uo.

reklám formájában is – feltűnhet zavarba ejtő tartalom, például „A szex, ahogy a férfiak igazán szeretik” című, felnőtteknek szóló ismeretterjesztő irodalom.⁶

A politikai okokból ellentmondásos vagy jogellenes tartalom is utat találhat a gyermeki tudatlanság felé: megtörtént eset, hogy a Holocaustról szóló házi dolgozathoz a gyermek Holocaustot tagadó oldal tartalmából merített forrást.⁷

Az Internet Tartalom Osztályozó Egyesület (Internet Content Rating Association, ICRA) saját honlapjának szinte minden egyes oldalán felhívja a figyelmet arra, hogy a filter nem pótolja a szülői irányítást. Ezen kívül közzétesz egy gyermekeknek szóló Chartát/Alkotmányt, amely rövid és érthető formában tartalmazza a szörfölő gyermek jogait; ezek között a legfontosabb az, hogy „jogom van biztonságban lenni és biztonságban érezni magam a neten”.⁸

Az amerikai törvényhozás törvényi úton kívánta megoldani a helyzetet, sikertelenül. A Kommunikációs Illemtörvény (CDA – Communication Decency Act) szankcionálni kívánta mindazokat, akik annak tudatában, hogy a felhasználó gyermek, mégis hozzáférhetővé teszik számára az illetlen tartalmat. Az Európai Unió jogalkotása inkább az önszabályozást és a filterek alkalmazását ösztönzi.⁹

Az illetlenség nem bűncselekmény

A Kommunikációs Illemtörvény az 1996-ban elfogadott telekommunikációs törvénycsomag részét képezte. Célja az volt, hogy megvédje a kiskorúakat az illetlen közlésektől. Az obszcén tartalom tilalma alkotmányos keretek között elfogadott az Egyesült Államokban, ahol az obszcenitást egy egzakt, négy lépésből álló teszt alapján állapítják meg,¹⁰ de az „illetlen” (indecent) kifejezés nincs meghatározva. A törvény szerint mindenki, aki illetlen tartalmú információt küld olyan személynek, akiről tudja, hogy kiskorú, büntetést érdemelt volna. A törvény azonban nem lépett életbe, a következők miatt.

⁶ Jim Hopper, research associate, Boston University School of Medicine, The Trauma Center at HRI Hospital, www.jimhopper.com/filter.html, Other Problems With Filtering Solutions and Some Implications for Education.

⁷ Karen Coyle az Amerikai Könyvtárszövetség képviselőjében, Product lets parents choose, not filter, <http://news.com.com/2100-1001-204951.html?tag=rn>

⁸ http://www.icra.org/_en/kids/billofrights/, További példák: „jogom van nem tudomást venni azokról az emailekről és üzenetről, amelyek ismeretlen emberektől érkeznek”, „jogom van magamról bármi információt titokban tartani” stb.

⁹ Zöld Könyv a kiskorúak védelméről és az emberi méltóságról, KOM (96) 483, 1996; Biztonságos Internet Akcióterv – Action Plan on promoting safer use of the Internet, Decision no 276/1999/EC of the European Parliament and of the Council of 25 January 1999 adopting a Multiannual Community Action Plan on promoting safer use of the Internet by combating illegal and harmful content on global networks

- Illegális és káros tartalom az Interneten, COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS
- Ajánlás a kiskorúak védelme és az emberi méltóság érvényesítése érdekében az európai audiovizuális és információs szolgáltató ipar területén, EN Official Journal of the European Communities 7. 10. 98 L 270/48, II, Council Recommendation of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity (98/560/EC).

¹⁰ Lásd Lustyik (2000).

Mivel az illetlenség fogalma definiálatlan, a törvényi tényállás nyitott marad. Az egyes államokban a kiskorúság korhatára is változhat. A törvény csak az amerikai tartalomszolgáltatókra és az amerikai kiskorúakra vonatkozna – azt azonban nem lehet biztosan meghatározni, hogy honnan jelentkezik be a felhasználó. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság az Amerikai Szabadságjogi Társaság (American Civil Liberties Union, ACLU) indítványára hatályon kívül helyezte a törvényt.¹¹ Egyhangú határozatának indoklásában kifejtette, hogy az internet olyan egyedi és új médium, amely teljes alkotmányos védelmet érdemel, és hogy a kérdéses jogszabály az internet alkotmányos tartalmát leszűkítené arra, ami csak gyermekek részére alkalmas. Mivel a zónák elkülönítését az interneten nem lehetett megoldani, különösen mert a felhasználóról nem lehet biztosan megállapítani, hogy gyermek-e vagy sem, a jogszabály következményeképpen az egész internetet a gyermekek szempontjai szerint kellett volna alakítani, ezzel viszont a médium sokszínűsége drámaian csorbult volna. Hozzátette, hogy az eddigi médiumoktól eltérően az internet nem olyan mértékben toladó, mint a televízió, véletlenül csak ritkán tűnik fel tartalom, és lehetséges a felhasználót figyelmeztetni, mielőtt illetlen tartalom tárul fel előtte, ezért a jogszabály szigorúbb lenne, mint bármely eddigi szóláskorlátozás.¹²

A gyermekvédelmi törvény (Child Online Protection Act, COPA)

Az amerikai kormány 1998-ban tett második kísérlete nem sokban különbözött az első, szerencsétlen sorsú próbálkozástól, de valamivel kifinomultabb szabályozást igyekezett megvalósítani: életkor-igazoló program felállítását követelte.¹³ A törvény előírása szerint az a személy, aki kiskorúak számára rájuk nézve káros információt tesz elérhetővé, bűncselekményt követ el, és napi 150 000 dollár bírsággal sújtható minden egyes nap jogsértésért, illetve hat hónap szabadságvesztéssel büntethető.¹⁴ A jogszabály javaslatokat is tett arra, hogyan bizonyosodjanak meg arról, hogy az illető, aki a hálózaton keresztül kéri az információt, nem kiskorú: (a) hitelkártya vagy (b) azonosító szám használatával, illetve (c) más alkalmas módon – tehát végül nyitva hagyta az erre fennálló lehetőségeket. A kormány szerint a jogszabály csak a kereskedelmi céllal pornográfiát terjesztő szolgáltatókra vonatkozott volna, a bíróság szerint azonban nem tartalmazott olyan kitélet, amely ennek megfelelően leszűkítette volna a hatáskörét. A törvényt ebben az esetben is az ACLU támadta meg, akárcsak a CDA-t. Érvelése szerint a törvény betartása különös terhet helyezett volna a tartalomszolgáltatókra, mivel életkor-igazoló programok telepítésére kényszerítette

¹¹ Reno v. ACLU, 1 17 S.Ct. 2329(1997) http://www2.epic.org/cda/cda_decision.html

¹² http://www.epic.org/free_speech/

¹³ A jogszabály szövege: http://www.epic.org/free_speech/censorship/copa.html

¹⁴ Child Online Protection Act, Section 231. (1), (2), (3)

volna őket. Ezek után viszont egy adatvédelmi rendszer létrehozására lett volna szükség, hogy az így nyert adatok védelmét biztosítsák. A felnőtt ügyfelek esetleg inzultusként élték volna meg azonosításukat, és ez a forgalom csökkenését okozhatta volna. Továbbá túlságosan tág körben korlátozta volna az információáramlást, mivel elég lett volna az, ha az információ bármi olyat tartalmaz, ami kiskorúak számára káros, ennél tágabb fogalmat pedig nehezen lehetne találni. Az ACLU által képviselt szervezetek szerint honlapjaikon orvosi, szexológiai és művészi témájú tartalom található, továbbá melegeknek és leszbikusoknak szóló információk, amelyeket a törvény alapján el kellett volna látni az említett védelmi rendszerrel.

Ezen kívül a rendszer nem nyújtott volna hatékony védelmet a felnőttek hitelkártyájával visszaélő gyermekek számára sem. Sőt, a bíróság arra is rámutatott, hogy minden hasonló próbálkozás csak az Egyesült Államokban készített oldalak ellen nyújt védelmet, mivel a jogszabályok csak az állam területén hatályosak. Minden más országban feltett káros tartalom azonban továbbra is akadálytalanul hozzáférhető lenne. Ennek következtében tehát a korlátozás még csak hatékonynak sem volt tekinthető.

1999-ben egy philadelphiai bíróság ideiglenes intézkedésében megtiltotta a jogszabály alkalmazását, elfogadva az ACLU érvelését. 2000 júniusában egy másik bíróság kimondta a jogszabály alkotmányellenességét, mondván, hogy az a földrajzilag létező legszigorúbb normákhoz igazítaná az internet tartalmát. Az Igazságügyi Minisztérium azonban fellebbezett a döntés ellen, az ACLU, az Electronic Frontier Foundation (Elektronikus Határ Alapítvány, EFF) és az Electronic Privacy Information Center (Elektronikus Magánélet Információs Központ EPIC) nevű szabadságjogokért küzdő civil szervezetek pedig közös ellenkérelmükben annak fenntartását kérték. A Legfelsőbb Bíróság 2002 májusában fenntartotta a korlátozást, de nem tárgyalta az ügyet érdemben, hanem alsóbb bíróságot utasított erre.¹⁵

A szövetségi eljárást megelőzte több helyi, egyes államok által kibocsátott hasonló tartalmú jogszabály sikeres megtámadása. Az ACLU szerint e perek sikerének fő oka az volt, hogy lehetetlen a felhasználó életkorát hitelesen meghatározni, akárcsak a felhasználó tartózkodási helyét.¹⁶

E második sikertelen próbálkozás után a Kongresszust még azzal is megvádolták, hogy a gyermekvédelmi szabályozás kvótáját akarják csupán betölteni, nem törődve az eredmény szakmai helyességével.

¹⁵ http://www.epic.org/free_speech/copa/

¹⁶ ACLU Press Release: Maintaining Ban on Internet Censorship Law, Supreme Court Asks Lower Court to Revisit Ruling, Monday, May 13, 2002.

A Yahoo!-ügy

A jogi probléma egyik oka, hogy a gyermekekre káros tartalom nem jogellenes, hiszen felnőttek számára nem tilos sem az előállítása, sem a „fogyasztása”, és hivatalosan nem tekintik társadalmilag károsnak. Akármilyen is az erkölcsi megítélése, stabil és jelentős igény mutatkozik rá, és tény, hogy a szexuális jellegű vizuális és más tartalomipar virágzik. Emiatt úgy kellene gyermekek számára korlátozni az érintett tartalmakat, hogy az a felnőttek számára továbbra is hátrányok nélkül hozzáférhető maradjon, és a tartalomszolgáltatóra se rójon túlzott terhet, hiszen alkotmányosan védett tartalomról van szó.

A másik probléma az, hogy az internet határokon átívelő jellege miatt a jogellenesség tartalma országoként más és más. Ami az egyik országban jogellenes, nem szükségszerűen az a másikban, ezt szemlélteti a Yahoo!-ügy. 2000 májusában a francia Rasszizmus és Antiszemitizmus-ellenes Liga (LICRA) és a Francia Zsidó Diákok Szövetsége (UEJF) eljárást kezdeményezett a Yahoo! Inc és annak francia leányvállalata, a Yahoo France ellen, mivel náci emléktárgyakat kínáltak megvételre aukciós weboldalukon. A francia bíróság megállapította, hogy francia állampolgárok jogsértést követnek el, amikor hozzáférnek a weboldalhoz, megsértik az ország „kollektív emlékezetét”, s hogy a hasonló tárgyaknak már a bemutatása is a francia büntető törvénykönyvbe ütközik. Ezért a bíróság elrendelte, hogy a Yahoo! tegyen meg minden lehetséges intézkedést annak érdekében, hogy ne lehessen ilyen oldalakhoz hozzáférni. Ezenkívül arra kötelezte a Yahoo France vállalatot, hogy az oldal meglátogatása előtt figyelmeztesse a felhasználókat a veszélyekre. A Yahoo! azonban nem ismerte el a francia bíróság joghatóságát, mivel az Egyesült Államokban végzi tevékenységét, ott vannak a szerverei, és tartalmát elsősorban amerikai állampolgároknak szánja. Kijelentette, hogy a francia bíróság határozatát egyébként sem lehetne az Egyesült Államokban végrehajtani, mert a szólásszabadságot védő első alkotmány-kiegészítésbe ütközik. A szakértői vélemény megállapította, hogy a francia felhasználók 30 százalékáról nem állapítható meg, hogy Franciaországból csatlakoznak-e a webre. A francia bíróság azonban nem fogadta el a Yahoo! kifogását, és kötelezte, hogy három hónapon belül hajtsa végre a határozatot, különben napi 100 000 frank bírságot kell fizetnie. Végül a Yahoo! bejelentette, hogy a jövőben nem fogja hagyni, hogy náci és Ku-Klux-Klan emléktárgyakat jelenítsenek meg a weboldalain, és erőteljesebben fogja szűrni és ellenőrizni oldalait. Egyúttal azonban arra kért egy amerikai bíróságot, hogy mondja ki: a francia döntés ellentétes az amerikai alkotmánnyal, és hogy a francia bíróságnak nincs joghatósága egy amerikai vállalat felett. 2002 májusában az ACLU vezetésével egy sor civil szervezet, valamint az internet szabadságában érdekelt gazdasági társaságok egy csoportja külön-külön a bíróság elé terjesztette álláspontját (az Egyesült Államokban bevett úgynevezett

amici curiae, azaz önkéntes szakvélemény formájában). Ebben a civil szervezetek kifejtik, hogy míg az Egyesült Államok letette a garast az internet szabadsága mellett, bizonyos államok korlátozzák azt saját területükön. Egyes iszlám országokban a szexuális jellegű tartalom jogellenes, és ennek címén állami filtert szerelnek fel az országos központokra. Ezeket a filterek azután nemcsak a szexuális tartalom szűrésére alkalmazzák, hanem politikai cenzúrára is. Kína politikai jellegű tartalmakat is illegálissá nyilvánított. Ha precedens teremődik arra, hogy országhatárukon kívül is saját szájuk íze szerint korlátozzák a máshol közzétett tartalmat, annak beláthatatlan következményei lennének.¹⁷

¹⁷ <http://www.cdt.org/jurisdiction/020507yahoo.pdf>

<http://www.cdt.org/jurisdiction/020506yahoo.pdf>

Az internet területfelettsége által felvetett kérdések

Egyrészt fennáll az igény az internet teljes információtömegéhez történő korlátlan hozzáférésre. A fejlett demokráciákban érvényben lévő emberi jogok szerint a kifejezés szabadságát csak mások jogai védelmében szabad korlátozni. Az Európai Emberi Jogi Egyezmény tesztje szerint csak akkor, ha a sérelmet szenvedő emberi jog az adott esetben fontosabb, mint a korlátozott, ha a korlátozás arányos a sérelemmel, szükséges egy demokratikus társadalomban, és hatékonyan képes megvédeni a védett emberi jogot.¹⁸

Másrészt viszont a felhasználók részéről megjelent az igény arra, hogy gyermekeiket úgy engedjék az internet áldásos hatásaiból részesülni, hogy biztonságban tudják őket a személyiségfejlődésükre ártalmas tartalmakról. További igény merül fel az államok részéről is arra, hogy nemzeti joguknak érvényt szerezzenek, és szankcionálják a felségterületükön megjelenő illegális tevékenységet, amelybe a tiltott tartalom közlése is beletartozik. Ennek egyik megoldását bonyolult jogsegélyrendszerek kifejlesztése jelenti. A számítógépes bűncselekmények üldözésének és büntetésének harmonizálása céljából alkotta meg az Európa Tanács a Számítógépes Bűnözés Egyezményt (Cybercrime Convention), amelyet 2001 novemberében fogadtak el Budapesten. Az egyezmény akkor lép életbe, ha öt állam, közülük legalább az Európa Tanács három tagállama ratifikálta. Bár szinte az összes tagállam, valamint Kanada, Japán, Dél-Afrika, és az Egyesült Államok is aláírta, csupán Albánia és Horvátország ratifikálta, ezért az egyezmény még nem lépett életbe.¹⁹ A szabadságjogokért küzdő amerikai szervezet, az American Civil Liberties Union (ACLU) súlyosan kifogásolta az Egyesült Államoknak az egyezményhez való csatlakozást, mert az nem tartalmazza a duális jogellenesség feltételét.²⁰ Értelmezésük szerint az Egyezményben a tagállamok vállalják a kiadatást akkor is, ha a cselekmény csak az egyik országban jogellenes. Tehát egy amerikai állampolgár kiadható, ha olyan cselekményt követ el, amely egy tagországban bűncselekmény, azonban az Egyesült Államokban nem az. Nem is beszélve arról, milyen beláthatatlan következményei lennének ennek, ha elnyomó rendszerű országok is csatlakoznának az egyezményhez.²¹ Mivel az egyezménynek éppen az a célja, hogy harmonizálja a bűncselekményi tényállásokat, tehát ugyanazok a cselekmények minősüljenek bűncselekménynek az egyes tagállamokban, az aggodalom nem tűnik indokoltnak.

A nem jogellenes, csupán gyermekekre káros tartalmak esetében a szolgáltatókra

¹⁸ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

¹⁹ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/searchsig.asp?NT=185&CM=&DF=>,
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/WhatYouWant.asp?NT=185>,

²⁰ <http://www.pili.org/lists/piln/archives/msg00777.html>

²¹ Uo.

terhelt bonyolult ellenőrzési mechanizmus helyett a felhasználó – ez esetben a szülő – általi szűrés mutatkozik a legkedvezőbb megoldásnak.

A filterek típusai

A filter egy program, amelyik a nemkívánatos tartalmat nem engedi letölteni a felhasználó számítógépére. Ezáltal a felhasználó megvédheti magát, gyermekét, illetve bárkit, aki a számítógépet használja az általa helytelennek tartott közlésektől.

A filter működhet tárgyszó-kereséssel, tartalom-vizsgálattal, lista alapján vagy az oldalak osztályozása szerint. A tárgyszó-kereséses változat a filterek első generációja, és nem igazán alkalmas hatékony szűrésre. Amikor a University of Kansas akarta ilyen módszerrel védeni a számítógépeit, saját egészségügyi könyvtárukat is blokkolták.²² Mivel a szex és a drog veszélyeiről tájékoztató, illetve káros hatásuk ellen harcoló szövegek általában tartalmazzák az inkriminált szavakat, ezzel a módszerrel minden ismeretterjesztő oldal is áldozatul esik, például a drogozás ártalmairól, a fogamzásgátlásról, a mellrákról szóló információk. Emellett szavakon kívül mást, például képeket nem képes szűrni.

Hasonló elven működik, de már képeket is szűr a tartalmat vizsgáló filter. Az ilyen program például nagy, testszínű felületek után kutat, nem képes viszont különbséget tenni egy Rubens festmény és pornográf képek között. Szaúd-Arábia országos szűrője ezzel a módszerrel átmenetileg kiszűrte egy fürdőruha-katalógust,²³ amit azután „rehabilitált”.

Egy másik módszert a feketelisták, illetve fehérlisták összeállítása jelent: az erre szakosodott cégek „szabad”, illetve „tilos” listákat állítanak össze. A fekete listák azoknak az oldalaknak a címét tartalmazzák, amelyek látogatása a gyermekekre nézve káros lehet, a fehér listák pedig azokét, amelyeké ajánlott. Ezután a szülők nevelési elveinek megfelelően dönthető el, hogy csak a fehér listás oldalakat látogathatja a gyerek, vagy pedig mindent, a fekete listás oldalak kivételével. Hátránya, hogy a kategorizálás nem árnyalt, és hogy nem ellenőrizhető az osztályozás helyessége, mivel a listák tartalma titkos. Hiszen az a cég által végzett szelekciós munka eredménye és ezáltal üzleti titok, ezért a felhasználónak nem áll módjában képet kapni arról, mit is tiltanak neki. Az ACLU ezért 2002. július 25-én eljárást kezdeményezett az N2H2 nevű népszerű filterforgalmazó cég ellen, azt követelve, hogy Benjamin Edelman internetkutató hozzáférhessen a blokkolt oldalak listájához, és hogy azt másokkal is megoszthassa. Ezt jelenleg az új, páratlanul szigorú amerikai szerzői jogi törvény (Digital Millennium Copyright Act, DMCA) teszi lehetetlenné, valamint az N2H2

²² Febb Study Shows Internet Filters Are Inherently Flawed, <http://www.fepproject.org/press/filterpress.html>

²³ Documentation of Internet Filtering in Saudi Arabia, Jonathan Zittrain and Benjamin Edelman, Berkman Center for Internet & Society, Harvard Law School, <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/saudi-arabia/>

szerződésének apró betűs része, amelynek elfogadásával a vásárló kötelezi magát, hogy nem kísérel meg hozzáférni a blokkolt oldalak listájához. „Különösen, ha a kormány kötelezővé teszi a szűrést, joga van a társadalomnak tudni, hogy mi az, amit blokkolnak” – mondja Benjamin Edelman.²⁴

További hátránya a listás szűrésnek, hogy a naponta változó internettartalom miatt sosem lehet a lista teljes, ezért átengedhet nem kívánt oldalakat, illetve kiszűrhet ártatlanokat. Ezért a cégek többsége a listás szűrést vegyíti a kulcsszavas vagy tartalomalapú szűréssel.

Címkézés

A legfejlettebb módszer jelenleg az osztályozott tartalom kiszűrése. Az osztályozás a weboldal elektronikus címkével történő ellátását jelenti; a címkék az oldal tartalmára utalnak. A World Wide Web Consortium (W3C)²⁵ kifejlesztett egy szabványt, az úgynevezett PICS²⁶ standardot, amely nem más, mint egy program, amely lehetővé teszi, hogy bizonyos tartalomhoz bizonyos címkéket tűzzenek. A címkék természetesen az osztályozási rendszertől függően különfélék is lehetnek. A PICS tehát nem tartalmazza a szűrés szempontjait, csak annak a kereteit teremti meg.²⁷ A PICS előnye, hogy többféle címkét is ragaszthatunk egy oldalhoz, és a szűrőket cserélgetni is lehet, feltéve, hogy azokat PICS-kompatibilisre készítik, de a gyártók erre irányuló érdeklődését hamar felismerték.

Az egyik első, PICS-en alapuló címkéző program, a *SafeSurf*²⁸ erkölcsi értékítéletek alkotásával tesz kísérletet a szofisztikált tartalomszűrésre. Kilenc kategóriában (erőszak, meztelenség, heteroszexuális tartalom, homoszexuális tartalom, nyelvhasználat, droghasználat, szerencsejáték, intolerancia, egyéb) kilenc fokozatot különböztet meg. A meztelenség kategórián belül az egyesbe tartozik a „kompozíció, világitás, átlátszó ruházat által sugallt szexualitás”, a hármashoz a technikai utalás, azaz „enciklopédikus, tudományos, hírek, orvosi”, a négyes „klasszikus műalkotás, nyilvános múzeumban kiállított, családok által látogatható” szexuális természetű tartalom és így tovább.²⁹ A nyelvhasználat kategóriája a „szleng használata által sugallt”-tól a „nem szexuális káromkodás korlátozott alkalmazása művészi stílusban”

²⁴ Államilag támogatott iskolákban és könyvtárakban az Egyesült Államok kormánya szeretné kötelezővé tenni a szűrést (lásd lentebb). In Legal First, ACLU sues Over New Copyright Law: Says Blocking Program Lists Should Be revealed, 2002, július 25 www.aclu.org/news/NewsPrint.dfm?ID=10546&c=55

²⁵ www.w3c.org

²⁶ Platform for Internet Content Specification

²⁷ www.w3.org/PICS

²⁸ www.safesurf.com

²⁹ www.safesurf.com/ssplan.htm, Filtering the Internet: A Best Practices Model by members of the Information Society Project at Yale Law School: J.M. Balkin, Beth Simone Noveck, Kermit Roosevelt, 1999, <http://www.law.yale.edu/infosociety>, 14. o.

meghatározású négyes kategórián keresztül a „vulgáris nyelv szókimondó használata és obszcén gesztusok, felügyelet nélküli chat-szobák”-ig terjed. Természetesen a különböző közösségeknek az elképzelései különbözhetnek arról, hogy a „művészi”, vagy az „obszcén” mit jelent, ez pedig torzulásokat okozhat a rendszerben. Ennek ellenére mégis tükrözhet valós értékítéleteket, szemben az egyszerűbb blokkoló programokkal.

A PICS további előnye, hogy alkalmazhatunk egy részletes utasítást, tulajdonképpen egy egyszerű programot, amellyel utasítjuk a szűrőt, hogy a címkézéstől függően mely oldalakat szűrje ki. Ebben az utasítássorozatban azt is megszabhatjuk, hogy milyen szűrőrendszernek melyik kategóriájára kívánunk támaszkodni, tehát többfajta szűrőrendszer jó tulajdonságait elegyíthetjük saját szempontjaink szerint.

Ezzel kiküszöbölhető lenne az a kulturális különbség, amely a filter alkotója és saját véleményünk között állhat fenn, és nem kell félnünk a filterezés uniformizáló hatásától. A különféle szűrőprogramok egymást kiegészítő jelenléte a piacon is a monopolizálódás ellen hat, bár jelenleg egyre inkább teret nyer és általánossá válik az Internet Tartalom Osztályozó Egyesület (Internet Content Rating Association, ICRA) osztályozórendszere.

A címkézésen alapuló szűrés használhatóságához az is szükséges, hogy ha nem is az összes, de kellően nagyszámú oldal osztályozva legyen. A címkézés azonban számos problémát is felvet.

1. Először is lehetetlen az összes oldalt osztályozni, hiszen az oldalak mennyisége szinte beláthatatlan. Naponta számos új weboldal keletkezik, és a már létező oldalak tartalma is óráról órára változhat. Az osztályozott oldalaknak el kell érniük egy kritikus tömeget: kellően nagy mennyiségű osztályozott oldal esetén már érdemes a filtert használni, és az oldal előállítója is érdekeltté válik abban, hogy maga is osztályozza az oldalát – egyrészt presztízse növelése érdekében, másrészt elkerülendő azt a kellemetlenséget, hogy egyes szűrőprogramok kiszűrik a címkézetlen oldalakat. Az ICRA arra ösztönzi a felhasználókat, hogy osztályozzák oldalaikat az általa megadott szabvány segítségével. Az osztályozáshoz csupán egy elektronikus formanyomtatványt kell kitölteni, amely viszonylag egyszerű művelet, és az egyéni felhasználók számára ingyenes. Aki az oldalát ily módon osztályozta, felteheti az ICRA logóját, amely mintegy védjegyként tanúsítja a „tudatos alkotó – minőségi oldal” jelleget (akárcsak a „tisztá udvar, rendes ház” táblácska). Az ICRA magában foglalja az internetipar vezető társaságait, mint a Microsoft, Yahoo!, AOL vagy a British Telecom. Célja, hogy megvédje a gyermekeket a káros tartalmaktól, és egyúttal elősegítse a szólásszabadság érvényesülését.³⁰ Az ICRA elődje volt az RSAC,

³⁰ www.icra.org/en_about

amelyet eredetileg videojátékok osztályozására fejlesztettek ki, majd létrehozták internetes változatát, az RSACi-t. A gyártók eleinte megtartották az előd négy kategóriáját, amely 0-tól 4-ig osztályozta az erőszak, trágárság, szex és meztelenség négy kategóriáját. Az RSAC részt vett a PICS szabvány kifejlesztésében a W3C konzorciummal. Internetes szűrőjüket ma már beépítik mind a Netscape Navigator, mind az Internet Explorer böngészőkbe. Nemrégiben az ICRA saját szűrővel is megjelent, így a címkézés mellett már szűrőt is kínál a felhasználóknak.³¹

A kritikus tömeg eléréséhez tehát az szükséges, hogy általánossá válják az oldalak címkézése. Hogyan vegyük rá az alkotókat, hogy osztályozzák tartalmukat? Az ORTT 2002 júliusában kibocsátott tartalomszabályozási koncepciója szerint a gyermekekre káros tartalmú oldal alkotója kötelezve lenne az oldalát osztályozni.³² Ki dönti el azt a kérdést, hogy az oldal gyermekekre káros tartalmú-e? Hiába kategorikus az osztályozási rendszer, ha az, hogy mikor köteles az alkotó használni, mérlegelés alapja lehet. Továbbá: ha az osztályozás törvényi kötelezettséggé válik, lehet-e és helyes-e az osztályozás helyességét számon kérni az alkotótól? Mi minősül kulturális értékűnek, illetve oktatási célúnak? Mivel az esetleges szankcionálás a véleményszabadságba történő beavatkozás lenne, ezeket a kérdéseket különös körültekintéssel kellene kezelni. Jelenleg Magyarországon nincsen erre vonatkozó politikai stratégia, és – mint a 2002 októberi Internet Hungary konferencián elhangzott³³ – az elkövetkezendő egy-két évben a kormányzat párbeszédet kíván folytatni az internetipar szereplőivel, hogy a legmegfelelőbb megoldás kialakítását segíthesse elő.

2. Hogyan teremthető meg az objektív szempontrendszer? Ami erotikusan kihívónak számít az egyik kultúrában, esetleg teljesen természetes a másikban. Az ICRA kérdőíve igyekszik értéksemleges szempontokat használni: látható-e nemi szerv-ábrázolás az oldalon, vagy nem. Ezután megadja a lehetőséget arra, hogy a címkéző kontextusba helyezze a tartalmat: művészi, oktatási, orvosi célú-e az ábrázolás? Az ICRA honlapján Botticelli Vénusz születése című festményével szemlélteti a címkézés megfelelő használatát:³⁴ a női mell ábrázolására irányuló kérdésre igennel kell felelni, azonban a művészi célzat ésszerűen feltételezhető, és „számos kultúrában nem ésszerűtlen azt állítani, hogy a kép gyermekek számára alkalmas”.³⁵ Az RSACi eredeti ars poeticája szerint ahelyett, hogy erkölcsi ítéleteket alkotnának vagy megpróbálnák meghatározni, hogy mi alkalmas egy 13 éves számára és mi nem, inkább az

³¹ http://www.icra.org/_en/filter/

³² http://www.ortt.hu/tanulmanyok/konceptio_20020619.doc

³³ Suba Ferenc, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium Szabályozás Főosztályvezetője részéről, 2002. október 16. Fórum: Net és jog II.

³⁴ ICRA labelling help, http://www.icra.org/_en/webmasters/definitions/#SEX

³⁵ Lásd még Bayer (2002).

élelmiszer-címkézés gyakorlatát veszik alapul: „ráírják, mennyi zsírt és mennyi szénhidrátot tartalmaz, de nem tesznek javaslatot arra nézve, kinek kellene azt fogyasztani”.³⁶

A következő nagy témakör az erőszak ábrázolása: a vér ábrázolásától a különböző lények (állatok, emberek, fantázia-alakok) meggyilkolásán át a tárgyak rongálásáig címkézhető.³⁷ Bár itt is fennáll a kontextus szerinti kivételezés lehetősége, az ICRA sem tesz különbséget aközött, hogy a megjelenő erőszak például együttérzést kiváltó, drámai eseménysor-e, melyet katarzisz és a jó győzelme zár le, vagy pedig ellenkezőleg, követendő példaként beállított, az áldozattal szemben kegyetlen magatartást mutató, cinikus ábrázolás. Mindezidáig egyetlen filter sem volt képes különbséget tenni aszerint, hogy az erőszakot követendő példaként mutatja-e be egy alkotás, vagy – ellenkezőleg – sajnálatos, tragikus eseményként. Holott olyan erőszak, amelyet például az igazság vagy mások védelme érdekében alkalmaznak, vagy amelynek megbánása és kritikája kap hangsúlyt, egészen más hatással lehet a fejlődő személyiségre, mint ahogyan azt a sztereotip elképzelések feltételezik. Donald Roberts, az RSACi szakértője szerint kilenc faktort kell figyelembe venni az erőszak káros hatásának megítélésékor. Ezek a következők:

1. az elkövető természete,
2. az áldozat természete,
3. az erőszak oka (jogos vagy jogtalan),
4. fegyverek jelenléte,
5. az erőszak mértéke,
6. a megjelenítés realizmusa,
7. jutalom vagy büntetés jár-e érte,
8. az erőszak következményei (károsodás, fájdalom),
9. humor jelenléte.³⁸

³⁶ Washington, D.C. December 13, 1995, Submission for Senators Lieberman and Kohl Press Conference on Computer and Video Game Ratings, Stephen Balkam, Executive Director, Recreational Software Advisory Council, <http://penta2.ufgrs.br/gereseq/censura/rsac/951213-1.htm>
Recreational Software Advisory Council Launches Objective, Content-Labeling Advisory System for the Internet

RSACi system praised by industry as empowering parents and consumers while preserving free speech on the Internet, <http://www.w3.org/PICS/960228/RSACi.html>

³⁷ http://www.icra.org/_en/label/extended/. Lásd még: Polyák (2002).

³⁸ www.yale.edu/lawweb/jbalkin/articles/Filtering0208.rtf, Filtering the Internet: A Best Practices Model by members of the Information Society Project at Yale Law School
<http://www.law.yale.edu/infosociety> J.M. Balkin, Beth Simone Noveck, Kermit Roosevelt, September 15, 1999

Az ICRA címke előállításánál a kérdőív a meztelenségre és erőszakra utaló tartalom mellett a vulgáris nyelvre, illetve bizonyos reklámokra is rákérdez (dohány, alkohol, drog, fegyver reklámozása, illetve egyéb olyan, amely kisgyermek számára zavaró lehet).

Többféle osztályozási rendszer is alkotható, különféle preferenciarendszerekkel. Kézenfekvő lenne, hogy saját osztályozási rendszert alkosson a katolikus egyház (a pápa ajánlásával), egyes civil szervezetek, liberális emberi jogi szervezetek, de lehetséges, hogy a saját arculat kialakítása érdekében egy popsztár is megkísérel szűrő rendszert eladni „én mindig ezt használom” szlogennel. Ha a különböző osztályozási rendszerek egyaránt a PICS szabvány alapján készülnek, akkor egymással kompatibilisek, cserélgethetők.

Az osztályozási rendszerben lévő variációs lehetőségeknél is egyszerűbb azonban, ha a számítógépre telepített szűrőrendszer beállításával testre szabjuk a szűrés módját. Például úgy állítjuk be, hogy az ICRA címkézés „erőszak” kategóriájában szűrje ki az „erőszakos közösülés” ábrázolást, az „ember megölése” és „ember bántalmazása” kategóriát, viszont ne szűrje a „fantázia-alak megölése” és „fantázia-alak bántalmazása” kategóriákat, valamint a „tárgyak szándékos rongálását”, illetve a többit sem, ha sporttal összefüggésben mutatják. Így mindenki elkészítheti saját, egyéni szűrőjét.

3. Ki végzi az osztályozást? Megkülönböztetjük az úgynevezett első személy általi osztályozást és a harmadik személy általi osztályozást. Első személy általi osztályozásnak azt nevezzük, ha az oldal alkotója „elsőkézből” osztályozza saját oldalát. Harmadik személy bárki más lehet, a gyakorlatban azonban az osztályozásra szakosodott társaságok tartoznak ide. Mindkét típusnak vannak előnyei és hátrányai: a harmadik személy által végzett osztályozás egyik hátránya, hogy szinte lehetetlen minden site-ot elérni és osztályozni, különösen, ha a naponta keletkező új oldalakra gondolunk. Emellett lassabbá teszi az oldal letöltését, mert az oldal megnyitásakor a harmadik személy weboldaláról kell letölteni a címkét, hogy ez alapján döntse el a szűrőprogram, kell-e szűrni az oldalakat. Nagy internet-forgalom esetén ez zavaróan lelassíthatja az információ-áramlást, például ha egyidejűleg nagy számú felhasználó kívánja a kérdéses osztályozó által besorolt oldalt megnyitni, torlódás keletkezhet.³⁹

Az első személy által végzett osztályozás az oldal részévé válik, ezért nem kell külön utat tenni az információnak – viszont magán viseli az alkotó szubjektív megítélésének jegyét. Ezért a harmadik személy általi osztályozás előnye, hogy legalább azonos szempontok szerint történik, így végül az osztályozott oldalak csoportja egy koherens és jól használható rendszerbe van szedve. Még ha a felhasználó vitatkozna is az osztályozás értékeivel, következetessége miatt használható lehet.

³⁹ Ez az úgynevezett bottleneck effect, „üvegnyak-effektus”.

A jövőben a harmadik személy általi osztályozásoknak valószínűleg csak bizonyos meghatározott szempont szerinti szűrésnél lesz szerepük, és nem kell arra törekedniük, hogy a létező összes oldalt besorolják. Már ma is léteznek ilyen speciális szűrők, és a konzisztens, valamint kisméretű alkalmazás révén ezek sikerrel alkalmazhatók például a kisgyerekek védelme érdekében. Néhány népszerű válfaja is ezen a területen terjedt el, például a Cybersitter, a Netnanny és még számos más gyermekvédő filterprogram.⁴⁰ Miután azonban az osztályozást végző harmadik személy osztályozott egy oldalt, akár feketelistára is teheti azt, ezáltal meggyorsítva a szűrő működését. Az internetes tartalom általános címkézésében az alkotó általi osztályozástól várhatunk nagyobb sikert.

4. Hol van elhelyezve a szűrő? Az a személy, akinek a szűrő használata felett rendelkezési joga van, meghatározhatja, hogy a gép használója milyen tartalomhoz férhessen hozzá. A szűrő alkalmazásával védheti a felhasználó saját magát, szülő a gyermekét. Használható azonban arra is, hogy megakadályozza a munkavállalók szabad internet-használatát munkahelyen, diákokét iskolában, vagy az állampolgárokét egy ország területén. A szűrő felett ellenőrzést gyakorló tehát korlátozza a felhasználó információhoz való hozzáféréseinek a jogát. Országos szűrőt használ többek között Kína és Szaúd-Arábia: Kína elsősorban politikai tartalmú oldalakat blokkol, míg Szaúd-Arábia elsősorban szexuális tartalmúakat, másodsorban pedig vallási, szerencsejátékot hirdető és szórakoztató oldalakat. Kína 2002 szeptemberében ismeretlen okból átmenetileg blokkolta a Google és az Altavista keresőrendszerek oldalait. Bár hivatalos magyarázat sosem született az ügyben, egyes szakértők szerint e rendszerek lehetővé tették a kínai hatóság által blokkolt oldalakhoz való, kerülő úton történő hozzáférést.⁴¹ A Harvard egyetem egyik projektje keretében bárki kipróbálhatja, hogy az általa érdekesnek tartott oldalak vajon elérhetőek-e Kínából.⁴²

A szaúd-arábiai szűrőrendszerekről ugyanez a kutatócsoport végzett egy felmérést 2002-ben. Mintegy 63 000 weboldalt teszteltek Jonathan Zittrain és Benjamin Edelman vezetésével, és 1 353 olyan oldalt találtak, amelyhez a hozzáférést a kormány blokkolta, holott nem szexuális tartalmú volt. Ezek között szerepelnek az Amnesty International oldalai, vallási témájú oldalak, a homoszexualitásról szóló információk, a szűrő kikerülésére alkalmas információt tartalmazó oldalak, a névtelen internethasználatot lehetővé tevő oldalak, zene, humor, és a kifejezetten nők részére

⁴⁰ www.netnanny.com, www.CYBERSitter.com

⁴¹ By Danny Sullivan, Editor The Search Engine Report, Sept. 16, 2002, <http://searchenginewatch.com/sereport/02/10-china.html>

⁴² Real-Time Testing of Internet Filtering in China, Documentation of Internet Filtering Worldwide, Jonathan Zittrain and Benjamin Edelman, Berkman Center for Internet & Society, Harvard Law School, <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/china/test/>

szóló oldalak.⁴³

Léteznek szűrőt alkalmazó szerverek: akinek ilyen keresztül van internet-hozzáférése, az biztos hogy nem találkozik nem kívánt tartalommal, kivéve természetesen a hibás eseteket. Mivel a szolgáltató választása önkéntes, ezért ez a használat nem kifogásolható. Fokozott biztonságot nyújt, mert a gyerek nem tudja a szűrőt manipulálni, és a szülőnek is kényelmes, mert nem kell foglalkoznia a beállításokkal.

Ha közkönyvtárban, vagy iskolában használnak internet-filtert, azoknak a felhasználóknak, akiknek nincs módjuk máshol hozzáférni, korlátozzák az információhoz történő hozzáféréshez való jogát. Ezek ugyanolyan helyzetbe kerülnek, mintha az elnyomó állam szűrné a bejövő tartalmat. Az Egyesült Államokban jelenleg bíróság tárgyalja ennek az alkotmányosságát.

Kötelező szűrés a közkönyvtárban, iskolában

Az Egyesült Államok megkísérelt bevezetni egy jogszabályt, amely szerint azok a könyvtárak, amelyek állami támogatást kapnak, kötelesek szűrőrendszert működtetni a köz számára rendelkezésre álló számítógépeken. A bíróság azonban 2002 május 31-én megsemmisítette ezt a jogszabályt a könyvtárszövetség, az ACLU és számos egyéni felperes indítványára. A kilenc napig tartó érvelés során felvonultattak számos olyan oktatási, orvosi, művészi célú weboldalt, amelyet a könyvtárak által használandó szűrőrendszerek indokolatlanul blokkoltak. A bíróság végül több mint száz oldalra rúgó indokolásában kimondta, hogy legalább tízezer oldalt szükségtelenül blokkolnának a szűrőrendszerek, és ezzel indokolatlanul korlátoznák a kifejezési szabadságot. A Multnomah megyei könyvtár igazgatója szerint más eszközökkel kell megakadályozni azt, hogy a gyermekek pornográf tartalommal találkozzanak az interneten. E célból ismertetőket, tájékoztatókat kellene rendelkezésre bocsátani, tréningeket szervezni, megfelelő weboldalakat ajánlani a könyvtárlátogatóknak, és segíteni nekik a böngészésben, valamint lehetővé tenni az önkéntes szűrőprogram-használatot a kötelező helyett.⁴⁴ A szakértői anyagok felsorolnak számos oldalt, amelyet a szűrőprogramok indokolatlanul szűrnék, például egy örmény ételküldő-szolgálatot, gyermekpornográfia ellen küzdő szervezetet, egy angol nyelvű arab online újságot stb. A kormány azonban megtámadta a bírósági határozatot, ezért még nincs végleges döntés az ügyben.⁴⁵

⁴³ Documentation of Internet Filtering in Saudi Arabia, Jonathan Zittrain and Benjamin Edelman, Berkman Center for Internet & Society, Harvard Law School, <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/saudi-arabia/>

⁴⁴ <http://archive.aclu.org/news/2002/n053102a.html>

2002 szeptemberében az amerikai kormány kötelezővé tette a szűrőprogram használatát az iskolai számítógépeken azon iskolákban, amelyek állami támogatást, vagy internet-szolgáltatási kedvezményeket kapnak. Az ACLU a Fiatalok Szólásszabadság Hálózatával (Youth Free Expression Network, YFEN), valamint diákokkal, szülőkkel és oktatókkal együtt követeli, hogy töröljék el a szabályt. Érvelésük szerint az intézkedés növeli a digitális szakadékot azok között a diákok között, akiknek otthon is van lehetőségük szabadabban hozzáférni az internethez, és hátrányos helyzetbe hozza a támogatásra rászoruló iskolákat. A szűrőt készítő magánvállalkozásokra bízta annak eldöntését, hogy mit olvasson vagy tanuljon a diák – kifogásolja a Szólásszabadság Projekt (Free Expression Policy Project) vezetője. Például egy diák nem talált anyagot házi dolgozatához a terrorizmusról, mert a szűrő blokkolta az erről szóló oldalakat.⁴⁶

Egy jó szűrőprogram követelményei

Milyen legyen egy szűrőprogram? Az első, szókeresésen alapuló program óta eltelt fejlődés után ma még mindig azt kell mondanunk, hogy a szűrés ideologikus, elfogult, és viszonylag érzéketlen a kontextusra. Valószínűleg sosem lesz elég komplex vagy bonyolult ahhoz, hogy e jellemzők mindegyikétől megszabaduljon. Az Ausztrál Médiahatóság (Australian Broadcasting Authority) megrendelésére készült filterelemző tanulmány röviden „lehetetlennek” nevezi a tökéletes szűrést.⁴⁷

A Free Expression Policy Project 2001-ben végzett egy felmérést, amelyben tizenkilenc általánosan használt szűrőt értékelt.⁴⁸ Terjedelmes jelentésében többek között a hibásan blokkolt oldalak közül is megemlíti a jelentősebbeket. Ilyen például az ENSZ AIDS-jelentése, fotogalériák, Hiroshima város oldala, Van Gogh oldalak, egy monogámiát hirdető oldal, valamint a meleg és leszbikus oldalak többsége. De ide tartozik az Amnesty International egyik oldala is, amelyen a „legalább 21”⁴⁹ kifejezés szerepel, amelyet a CYBERSitter szűrőprogram gyanúsnak talált.

Mégis mit lehet azért tenni, hogy a szűrő hatékonyan végezze feladatát, de ne korlátozza a kifejezés szabadságát a kelleténél jobban?

⁴⁵ Korábban tagállami szinten már volt hasonló ügy: lásd *Mainstream Loudoun v. Board of Trustees of the Loudoun County Library*, 1998. 24. F.Supp.2d 552

⁴⁶ Students, Educators and Activists Speak Out Against Federally Mandated Blocking Software in Schools, 2002, szeptember 18. <http://www.aclu.org/Cyber-Liberties/Cyber-Liberties.cfm?ID=10719&c=55>

⁴⁷ Effectiveness of Internet Filtering Software Products, Prepared for NetAlert and the Australian Broadcasting Authority, September 2001. p.3. <http://www.aba.gov.au/internet/research/filtering/filtereffectiveness.pdf>

⁴⁸ Internet Filters, a public policy report, Free Expression Policy Project, National coalition Against Censorship, New York, Fall 2001. www.ncac.org

⁴⁹ „Az Indonéziában és Kelet-Timorban megsebesült vagy meghalt emberek száma legalább 21...”, uo.

1. Alapvető igény, hogy közvetlen végfelhasználó (end-user) legyen jogosult azt kezelni. Aki a filter felett ellenőrzést gyakorol, mások információhoz való hozzáféréseinek jogát korlátozza. Egyes magánintézmények azonban, mint például a munkahelyek, meghatározott céllal nyújtanak internet-hozzáférést, és nem kívánják megengedni, hogy a számítógépeiket a felhasználók más célra használják, mint amire ők szánták, vagy hogy a használók az idejüket más dologgal töltsék, mint ami a munkájukkal van összefüggésben. Ez nem tartalom-alapú korlátozás, hanem az anyagi forrásokkal és az idővel való rendelkezés, ezért nem ütközik az alkotmányba, amíg a felhasználónak más lehetősége is marad arra, hogy információt szerezzen.

2. A második követelmény az, hogy a szűrő működése átlátható legyen, tehát információt adjon arról, mikor és miért blokkolta egy oldalhoz való hozzáférést. Ellenkező esetben a felhasználó tényleges információhiányba kerül, a filter félrevezeti őt, mert azt hiszi, hogy a keresett tartalom nem is létezik. Ehelyett a filternek tájékoztatást kell adni arról, hogy melyik szűrő milyen szempontja miatt nem enged hozzáférést az oldalhoz, és felkínálnia a lehetőséget a szűrés kikapcsolására.

3. Mivel nap mint nap számtalan új oldal keletkezik, számolni kell azzal, hogy mindig nagyszámú címkézetlen oldal lesz. Ezért a programnak nem szabad kiszűrni a címkézetlen oldalakat, hacsak a felhasználó kifejezetten nem kéri. Különösen kellemetlen, ha egy ország szerverén elhelyezett filterprogram szűri a címkézetlen oldalakat.

Ha egy filter megfelel e néhány alapvető követelménynek, elősegítheti a szólásszabadság érvényesülését. Ugyanis lehetővé teszi mindenki számára, hogy bármilyen tartalmat büntetlenül közzétegyen, amennyiben megfelelő osztályozással figyelmezteti a többi felhasználót annak természetére. Azáltal pedig, hogy lehetővé teszi a felhasználónak, hogy kiszűrje az általa nem kívánt oldalakat, a felhasználók érdekét szolgálja.

A filter azonban antidemokratikus célokat is szolgálhat. Ha az országos hálózat kapujánál helyezik el, akkor az egész ország felhasználóit „óvja” a nem kívánatos olvasmányoktól, például ellenséges ideológiától vagy szexuális tartalmú oldalaktól. Az amerikai Yale egyetem kutatóinak támadt egy ötlete, amellyel esetleg meg lehet akadályozni az országos szűrést: a szűréshez szükséges információt kódolni kell egy nagyon egyszerű kulcs segítségével, amelynek megnyitása szinte semmibe sem kerül a felhasználónak. Ha az országos szerver szűrni akar, akkor a kódolt információcsomagokat ki kell nyitnia, az átáramló oldalak nagy száma miatt viszont ez a feladat meghaladja erejét, és a szerver leblokkol.⁵⁰ Sajnos ha az ország feketelistás szűrést alkalmaz, ez nem működik.

⁵⁰ Filtering the Internet: A Best Practices Model by members of the Information Society Project at Yale Law School: J.M. Balkin, Beth Simone Noveck, Kermit Roosevelt, 1999, <http://www.law.yale.edu/infosociety>

A Yahoo!-t egyes internetes körökben erkölcsileg elítélik azért, mert Kína kérésére kínai oldalait megtisztítja a kormány által kifogásolt tartalmaktól, miközben a francia bíróságnak harciasan ellenállt.⁵¹ Tény, hogy egy-egy országos szűrőrendszer kiépítésére szóló megrendelés busás haszonnal kecsegtet, ezért a vállalatok – annak ellenére, hogy alapelveik között a szólásszabadság elősegítését említik az elsők között – egymással versengenek az elnyomó országok által kínált megrendelésekért.⁵²

Az osztályozás jogi problémái

Az internet átível az országhatárok felett, az emberek mint alkotók és mint felhasználók azonban továbbra is saját földrajzi és kulturális közegükben, saját államuk joghatósága alatt fognak tevékenykedni. Valószínűleg nem minden államban fogják egyformán használni a címkézés módszerét, holott ez lenne az ideális helyzet. Emiatt pedig mindenféle szankció értelmetlen és hatástalan, hacsak az egész világon érvényessé nem válik a szabályozás.

A legnagyobb probléma kétségtelenül az osztályozás mikéntje, és valószínűleg az is marad. Mivel értékítéletekről van szó, valójában nem beszélhetünk objektivitásról. Történtek ugyan kísérletek arra, hogy egyes kategóriákat így fogalmazzanak meg: „több ember megölése mérsékelt mennyiségű vérrel”. Ezen elv követése esetén azonban túl sok kategóriát kellene szabni, és annak megítélésében, hogy a kiontott vér kevés, mérsékelt avagy sok, ugyancsak eltérhetnek a vélemények. Világszerte terjed a félelem, hogy az ilyen és más kategóriák elterjedése a kultúrák standardizálását fogja eredményezni. A szűrőgyártó cégek valóban ráerőltetik világnézetüket a közösségre. Ma ugyan számos más oka és útja van annak, hogy a kultúrák miért és hogyan közelednek egymáshoz, itt azonban az a gond, hogy a szűrőgyártó társaságnak semmiféle felhatalmazása nincs arra, hogy kategóriákat alkosson, és mások által alkotott tartalmat saját elképzelése szerint osztályozzon. Ha azonban a felhasználók csak önkéntesen használják azokat, és szabadon választhatnak több gyártó között, akkor ez elvileg nem okozhat alkotmányos problémát.

Következtetések

A teljes szabadság és a totális ellenőrzés víziói között a technológia és a társadalom

⁵¹ Yahoo's China Concession <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A34015-2002Aug18.html>
Monday, August 19, 2002; Page A12

⁵² Companies Compete to Provide Saudi Internet Veil, By Jennifer S. Lee, The New York Times, Monday November 19
<http://www.nytimes.com/2001/11/19/technology/19SAUD.html>

remélhetőleg megtalálja a középutat. A cél az, hogy a kifejezés korlátozása nélkül mindenkinek lehetősége legyen távol tartani magától minden olyan dolgot, amellyel nem kíván találkozni, vagy nem kívánja, hogy gyermeke találkozzék vele. A fejlett demokráciákban az állami hatalom ma a társadalom ellenőrzése alatt áll, de az üzleti vállalkozások hatalmának ellenőrzése végett az államnak be kell avatkoznia. Ez történhet ugyanúgy, ahogyan elkezdődött: jogi szabályozás útján. A versenyt elősegítő politika és a felelősségi szabályok tisztázása a jogalkotás feladata. Az Egyesült Államok bíróságai már megtették az első lépéseket mind a verseny szabadsága, mind a kifejezés szabadsága területén, a teljes sikerhez azonban nemzetközi együttműködésre van szükség.

A kultúrák közeledése tény, s az internet valóban felgyorsítja ezt a folyamatot. De segítségével új, virtuális közösségek is alakulhatnak, és a cél az, hogy mindenki megtalálja azt a csoportot, ahová tartozni szeretne, és lehetőséget kapjon önmaga megvalósítására. Ezt a lehetőséget kell és lehet biztosítani a lehető legnagyobb szabadság biztosításával, mások jogainak sérelme nélkül. A filterek útja az individualizmus továbbfejlesztése, ami az internet világában azt jelenti, hogy minden felhasználónak lehetősége van saját aktív és passzív részvételét a lehető legnagyobb mértékben megszabni. Hogy az emberiségnek a közösségek újrendeződése és ezen individualizmus tökélyre fejlesztése boldogságot hoz-e, vagy csak munkát ad a jövő pszichológusainak, talán egyszer majd kiderül. De addig is remélhetjük, hogy a hangsúly nem az emberek elszigetelődésén lesz, hanem azon, hogy közelebb kerüljenek egymáshoz, akár sok ezer kilométer földrajzi távolság áthidalásával.

FORRÁSOK

Online hozzáférhető források

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

ACLU news: Federal government rejects government censorship in libraries, citing free speech rights of patrons; 2002, május 31.;

<http://archive.aclu.org/news/2002/n053102a.html>

ACLU news: In Legal First, ACLU sues Over New Copyright Law: Says Blocking Program Lists Should Be revealed, 2002, július 25.;

www.aclu.org/news/NewsPrint.cfm?ID=10546&c=55

ACLU news: Students, Educators and Activists Speak Out Against Federally Mandated Blocking Software in Schools, 2002, szeptember 18.;

<http://www.aclu.org/Cyber-Liberties/Cyber-Liberties.cfm?ID=10719&c=55>

ACLU Press Release: Maintaining Ban on Internet Censorship Law, Supreme Court Asks Lower Court to Revisit Ruling, Monday, May 13, 2002 <http://www.aclu.org/Cyber-Liberties/Cyber-Liberties.cfm?ID=10342&c=186>

ACLU/EPIC comments on CoE Cybercrime Convention

<http://www.pili.org/lists/piln/archives/msg00777.html>

Ashcroft v. ACLU, Electronic Privacy Information Center,

http://www.epic.org/free_speech/copa/

Brief of amici curiae Center for Democracy and Technology, ACLU at al. in support of appellee Yahoo!, inc.; <http://www.cdt.org/jurisdiction/020506yahoo.pdf>

Brief of amici curiae of Chamber of Commerce of the United States, Computer & Communications Industry Association, Computer Technology Industry Association, Information Technology Association of America, Netcoalition and Online Publishers' Association, in support of appellee and affirmance of the District Court;

<http://www.cdt.org/jurisdiction/020507yahoo.pdf>

Castells v. Spain, 1992. április 23.

<http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=0&Action=Html&X=1028161135&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0>

Child Online Protection Act, http://www.epic.org/free_speech/censorship/copa.html

Council of Europe: Convention on Cybercrime;

[http://conventions.coe.int/Treaty/EN/searchsig.asp?NT=185&CM=&DF=;](http://conventions.coe.int/Treaty/EN/searchsig.asp?NT=185&CM=&DF=)

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/WhatYouWant.asp?NT=185>,

dr. Leslie Haddon: Issues in Managing Children's Internet Use. Media and Communications, London School of Economics, June 2001;

www.saferinternet.org/downloads/Haddon.doc

Electronic Privacy Information Center: Free Speech; http://www.epic.org/free_speech/

Free Expression Policy Project, National coalition Against Censorship: Internet Filters, a Public Policy Report, New York, Fall 2001. www.ncac.org

ICRA honlap; www.icra.org

ICRA: Children's Bill of Rights, http://www.icra.org/_en/kids/billofrights/

J.M. Balkin, Beth Simone Noveck, Kermit Roosevelt: Filtering the Internet: A Best Practices Model by members of the Information Society Project at Yale Law School, 1999; www.yale.edu/lawweb/jbalkin/articles/Filters0208.rtf, 14. o.

Jim Hopper: Other Problems With Filtering Solutions and Some Implications for Education, www.jimhopper.com/filter.html

Jonathan Zittrain, Benjamin Edelman: Documentation of Internet Filtering in Saudi Arabia, Berkman Center for Internet & Society, Harvard Law School; <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/saudi-arabia/>

Jonathan Zittrain, Benjamin Edelman: Real-Time Testing of Internet Filtering in China, Documentation of Internet Filtering Worldwide, , Berkman Center for Internet & Society, Harvard Law School; <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/china/test/>

News.com: Product lets parents choose, not filter, <http://news.com.com/2100-1001-204951.html?tag=rn>

Observer & Guardian v. United Kingdom, 1991, november 26.

<http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=0&Action=Html&X=819104055&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0>

Országos Rádió és Televízió Testület Irodája, Stratégiai Igazgatóság: Az elektronikus úton végzett nyilvános kommunikáció tartalomszabályozásának alaptételei, http://www.ortt.hu/tanulmanyok/konceptio_20020619.doc

Paul Greenfield, Peter Rickwood, Huu Cuong Tran: Effectiveness of Internet Filtering Software Products, Prepared for NetAlert and the Australian Broadcasting Authority, September 2001. p.3.; <http://www.aba.gov.au/internet/research/filtering/filtereffectiveness.pdf>

Ray Soular, Wendy Simpson: The SafeSurf Internet Rating Standard;

www.safesurf.com/ssplan.htm

Searchenginewatch: China's great wall against Google and Altavista, by Danny Sullivan, editor, 2002. szeptember 16.; <http://searchenginewatch.com/sereport/02/10-china.html>

Stephen Balkam, Executive Director, Recreational Software Advisory Council: Submission for Senators Lieberman and Kohl Press Conference on Computer and Video Game Ratings, Washington, D.C. December 13, 1995; <http://penta2.ufrgs.br/gereseg/censura/rsac/951213-1.htm>

The Free Expression Policy Project: Febb Study Shows Internet Filters Are Inherently Flawed; <http://www.fepproject.org/press/filterpress.html>

The New York Times: Companies Compete to Provide Saudi Internet Veil, by Jennifer S. Lee, 2001. november 19; <http://www.nytimes.com/2001/11/19/technology/19SAUD.html>

The World Wide Web Consortium, Platform for Internet Content Selection; www.w3.org/PICS

The World Wide Web Consortium: Recreational Software Advisory Council Launches Objective, Content-Labeling Advisory System for the Internet (RSACi system praised by industry as empowering parents and consumers while preserving free speech on the Internet), 1996, február 28.; <http://www.w3.org/PICS/960228/RSACi.html>

Washingtonpost.com: Yahoo's China Concession, 2002. augusztus 19.; <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A34015-2002Aug18.html>

Offline források:

Ajánlás a kiskorúak védelme és az emberi méltóság érvényesítése érdekében az európai audiovizuális és információs szolgáltató ipar területén, EN Official Journal of the European Communities 7. 10. 98 L 270/48, II, Council Recommendation of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity (98/560/EC)

Bayer Judit (2002) Az Internet tartalomszabályozása: önszabályozás vs. állami szabályozás. Médiakönyv 2002.

Biztonságos Internet Akcióterv, Action Plan on promoting safer use of the Internet, Decision no 276/1999/EC of the European Parliament and of the Council of 25 January 1999 adopting a Multiannual Community Action Plan on promoting safer use of the Internet by combating illegal and harmful content on global networks

Lustyik Katalin (2000): A netpornográfia és az amerikai gyermek, Médiakutató, ősz.

Mainstream Loudoun v. Board of Trustees of the Loudoun County Library, 1998. 24. F.Supp.2d 552

Polyák Gábor (2002) Hatalom-leosztás - Nemzetközi önszabályozási kísérletek, Médiakönyv 2002.

Reno v. ACLU, 117 S.Ct.2329(1997); Ashcroft v. ACLU, 217 F.3d 162; Ashcroft v. Free Speech Coalition, 198 F.3d 1083

Zöld Könyv a kiskorúak védelméről és az emberi méltóságról, KOM (96) 483, 1996

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

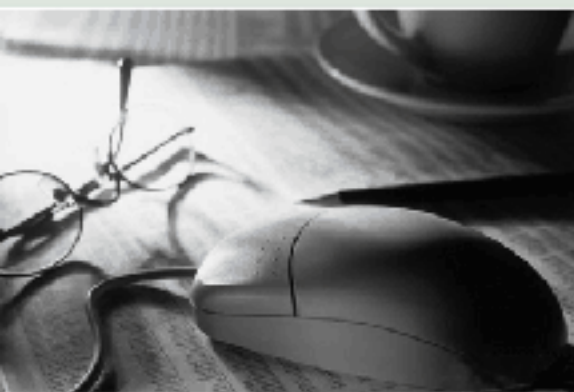
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás